

## ÇAĞDAŞ BİR İSLÂM KLASİĞİ: ÜMMET BİLİNCİ

Üstün BOL, 16.8.2023

(UMRAN Dergisinin Ağustos 2023 sayısında yayınlanmıştır.)

90'lı yılların başlarında pek çok yaşıtımla birlikte İslâm'la hakiki olarak ilk kez temas ediyoruz. İçinde bolca hamaset de barındıran siyasal hareket kanımızı kaynatıyor. Adına idealizm diyemeyeceğimiz bir şey başımızı döndürüyor. Gözlerimiz kamaşmış ve boyumuzdan büyük laflar ediyoruz.

Birkaç kişi biraraya geldiğimizde konuştuğumuz şeyler hep aynı. O aynı şeylerden biri de hep şu: Bizim neden Ali Şeriatî'miz, Mevdudî'miz, Seyyid Kutub'umuz, Gannuşî'miz yok! Sürekli tercüme eserler okuyoruz. Bünyemize, içinde bulunduğumuz toplumsal-siyasi atmosfere, mücadele yöntemimize uygun olup olmadığına bakmadan tercüme eserlerden karton kahramanlar üretiyoruz!

Aradan otuz yıl geçtikten sonra bugün, benim o gün olduğum yaşlarda olan gençlerle konuşurken otuz yıl önce kurduğumuz cümlelerin aynısını bu gençlerin ağzından duymak beni hayli şaşırttı.

Yıllar önce bizim neden Ali Şeriatî'miz yok sorusu sorulduğunda bize kimse Atasoy Müftüoğlu, İsmet Özel, Hasan Aycın, Sezai Karakoç... var dememişti. O gün bana hatırlatılmayan bu isimleri bu kez ben gençlere hatırlattım. Sezai Karakoç'u çok okumasalar da biliyorlardı. Hasan Aycın kimdi? Atasoy Müftüoğlu ismi tanıdık geliyordu. İsmet Özel ise 'Abi o da çok değişik değil mi?' idi. Değişikti ama fırsat bulup henüz okunmamıştı.

Şubat 1994'te Denge Yayınları Bilinç Serisi başlığı altında yayınladığı bir dizi kitap içerisinde Atasoy Müftüoğlu'nun Ümmet Bilinci<sup>1</sup> kitabını da yayınladı. Yayınevi kitabı yayınlarken bir İslâm klasiği yayınladığını biliyor muydu bilinmez. Ama neticede ümmet kavramı üzerine yazılmış en derli toplu, en temel eser ortaya çıktı. Kitabı o yıllarda okuduğumda o günkü tercüme hastalığına bulaşmış aklımla bir İslâm klasiğiyle karşı karşıya olduğumu anlamamıştım. Yıllar sonra daha terbiye edilmiş bir akılla tekrar okuduğumda ise her şeyin farkına varmıştım. Kitap daha sonra bazı eklemeler yapılarak, kapsamı genişletilerek yeniden basıldı. 2021 yılında ise ilk halini uygun olarak Mahya Yayınları tarafından yeniden yayımlandı. 1994'te yazılmış hali hiçbir ekleme yapılmadan, eksik söz bırakmadan bir İslâm klasiği olarak erişilemez bir yerdeydi zaten.

---

<sup>1</sup> Atasoy MÜFTÜOĞLU, Denge Yayınları Şubat-1994, İstanbul

Ümmet vurgusu kitabın yazıldığı dönemin şartlarını da ifade ediyor olmalı! O dönemde hem bir hassasiyetin hem de politik bir duruşun öznesi olan ümmet kavramının bugün karşılığının azalmış olması ve hatta o günlerde ümmet kavramını öne çıkaranların bugün ümmet kavramından uzaklaşmış olmaları da bunu gösteriyor. İddiasını terkedenlerin aksine Atasoy Müftüoğlu'nun Ümmet Bilinci kitabı dönemsel etkilerden uzak hala biricikliğini koruyor ve iddiasını sürdürüyor. 1980 sonrası İslâmcılığının tercüme İslâmcılığı olduğunu söylersek büyük oranda hata etmiş olmayız. Mısır, İran, Afganistan gibi ülkelerin kendi özel durumlarına ilişkin çözümlerini tercüme ederek Türkiye'ye uyarlamak, bunları mutlak doğrular haline getirerek aksini iddia etmeyi sapkınlık olarak değerlendirmek o günlerden kalan angajmanlarımız. Bu angajmanı çoğu Müslüman eğitici ve öğretici bir sürece de çevirmiş olabilir. Tercüme eserler tecrübe edilmesi gereken kısımları için önemli kaynak eserler elbette. Bugün hala konuştuğumuz bizim uluslarüstü yazarlarımız nerede sorusunun cevabı belki de yanı başımızda olmalı. Müftüoğlu'nun Ümmet Bilinci kitabı değeri çağlar ötesine ulaşan bir öneme sahip. Kitabın yazıldığı çağda beklenen değeri görmemiş olması, onlarca dile çevrilmemiş olması bizim yakın körlüğümüz ile ilgili.

### **NEYİ UNUTTUĞUNU HATIRLA: ÜMMET**

Atasoy Müftüoğlu farklı etnik kökenleri olan, farklı dilleri konuşan, farklı gelenek ve ananeleri olan ama temel İslâmi inançlarda birleşen evrensel bir millet olarak tarif ediyor Ümmet'i.<sup>2</sup> Bu tanıma göre mensubu olduğumuz ırk sebebiyle ötekileştirdiğimiz insanlar, bizimle aynı dili konuşmaya zorladığımız milletler, kendimizce aşağılık gördüğümüz ve alay ettiğimiz adet ve gelenekler bir ayrışma nedeni değil, birleşme unsuru olarak çıkıyor karşımıza.

Bizi bir millet/ümmet olmaktan uzaklaştıran modern ideolojiler ise, ırkımızın, dilimizin ve öğretilerimizin ötekilerden üstün olduğunu söylemekle kalmıyor; temas ettiğimiz toplumları kendimize benzetmemizi şart koşuyor! Bu haliyle modern ideolojiler dengesizlikler, eşitsizlikler, zulüm ve soykırımla şekillenen bir dünya doğuruyor.<sup>3</sup>

Modern ideolojilerin insanların manevi/ahlaki sorunlarına cevap aramaması, herkese hükmetmeye çalışması, herkesi tektipleştirme arzusu kaçınılmaz şekilde bir kaosa sürüklüyor insanlığı. Modern ideolojilerin hazcı yapısı, bencil dokusu ahlaki bir zorunluluk olarak karşımıza çıkan Ümmet Bilincini derinden tehdit ediyor.

---

<sup>2</sup> A.g.e. Sayfa.12

<sup>3</sup> A.g.e. Sayfa.7

Modern ideolojilerle ümmet bilincini karşı karşıya getiren asıl düşünce modern ideolojilerin öncelikle laik yapısıdır. İnsanla ilişki kuramayan laik ideolojiler onu yalnızlaştırmaya, bencilleştirmeye çalıştı. Bu bencilleştirme çalışması bir süre sonra toplumsal bir çürümeye dönüşerek ulus-devlet arayışlarını ortaya çıkardı. İslâm toplumlarının yenilgisiyle sonuçlanan son yüzyılın büyük savaşları batılılaşma ve taklitçi bir gelenekçilikle birleşerek İslâm ümmetinin toplumsal ve kültürel dokusunu derinden sarstı.<sup>4</sup>

Bu çöküşü gözlemleyen ve önlem almaya çalışan Müslümanlar temelsiz, romantik abartılı bir mücadele yöntemi ile karşı koymaya başladılar. Fakat sadece fiziken değil, aklen ve ahlaken de yenilmiş olan Müslümanlar buradan bir çıkış yolu üretemediler.

Müslümanlar yenilgiyi kabul etmiş ve teslim olmuş olsalar da modern ideolojiler Müslümanları bir tehdit olarak algılamaktan vazgeçemediler. İslâm'ın herkese tanıdığı ifade hürriyetine karşı modern ideolojiler Müslümanların ifade hürriyetlerini kısıtladılar.

Aynı modern ideolojiler kendi bağınaz geçmişlerini koruyup savunurken Müslümanların kendi geçmişlerine sahip çıkmasına engel oldular. Bu engellemede başarılı olamadıkları durumda bu gayreti gericilik, köktencilik olarak tanımlayarak kamuoyu oluşturdular.

Modern laik ideolojiler bununla yetinmeyerek İslâm toplumlarında politik ve etnik istikrarsızlığı tahrik ettiler. Son yüzyılda milliyetçilik hareketleri ile Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika'da etnik devletçikler ürettiler. Bu devletlerden İslâm ümmetinin parçası olanlar bir daha hiçbir zaman özgür ve bağımsız olamadılar.<sup>5</sup>

Milliyetçilik akımı etkisinde kalan Müslüman devletler bu ayrışma ile istikrarsızlaştırıldılar. Bugün hala dünya üzerinde istikrarsızlaştırılmış bütün coğrafyalar İslâm topraklarıdır. 11. yüzyılda haçlı seferleri ile İslâm topraklarını yağmalayan batılılar on asır sonra etnik milliyetçilik akımı ile İslâm topraklarını sövmeye devam ettiler.

Etnik-milliyetçi söylemle ayrıştırılan İslâm topraklarında gelenekçi ve geçmişe öykünmeci bir dini anlayış geliştirildi. Modern ideolojiler tehdit oluşturan devrimci İslâmî düşünceye karşı gelenekçi İslâmî bir söylemi meşrulaştırdılar. Bu sayede iç dinamiklerini ve inançlarını yitirmiş, başkaları tarafından yönlendirilmeye razı, sömürgecilerin dili ve mantığıyla konuşup davranan toplumlar icat ettiler. Bu icat edilmiş halklar küçük ya da yarım özgürlüklerle tatmin olarak küçük gerçekliklerle oyalandılar.<sup>6</sup>

Politik amaçlar taşımayan bir ahlak sistemine indirgenen İslâm, emperyalist yayılma için uygun bir araçtı. İslâm'ı sadece bir inanç ve ahlak sistemi olarak algılayan çevreler

---

<sup>4</sup> A.g.e. Sayfa.9

<sup>5</sup> A.g.e. Sayfa.14

<sup>6</sup> A.g.e. Sayfa.20

yaşadığımız dünyanın gerçekleriyle ilgilenmemeyi, dünyayı düşler ve sezgiler üzerine temellendirmeyi tercih ettiler.<sup>7</sup>

Bu bir süre sonra akli olan yerine açıklanamayan ve akıldışına meyletmeyi, mistik olanı yüceltmeyi doğurdu. Coğrafi ve ırkî sınırları bulunmayan uluslarüstü bir dünya ve hayat görüşünün ifadesi olan İslâm, coğrafi ve ırkî sınırlara hapsedilmiş, ulusal ideolojilerle özdeşleştirildi. Ulusal ideolojilerin denetimi altına alınmasıyla da değişime kapalı, kokuşmuş bir muhafazakarlığa evrildi. Eleştirel bilinçten yoksun taklit bilincine dayalı bir kültürle, sloganlar eşliğinde hakikat yolları birer birer kapatıldı.<sup>8</sup>

İslâm tarihten çekilmeye zorlandığı modern zamanlara kadar çok halklı, çok dilli, çok renkli yapılar kurmuştu. Bu yapılar yüzlerce yıl ayakta kaldı. İslâm tarihin içinde kaldığı süre boyunca insanlığı ve coğrafyayı bölmedi. İslâm'ın tarihten çekilmesiyle birlikte hizipçilik, kabilecilik, ulusal çıkarlar İslâm'ın amacı haline getirildi. Ulusu bir olgu olarak kabul eden İslâm'ın yerine, ulusa bağlanma fikri yüceltildi. Bir süre sonra bu bağlılık diğer ulusları dışlamayı, ümmet bilincini reddetmeyi doğurdu. Müslümanlar bu dönemde emperyalist dünyayla mücadele etmek yerine, hizip kavgalarına yöneldiler. Mezhebi ve etnik bu kavgalar ufukları küçültmekle kalmadı ümmet bilincini de zayıflattı.

## İSLÂM ÜMMETİNİN ORTAK KARAKTERİSTİĞİ VE GÜNCEL SORUNLARI

1. Allah katında hiçbir halkın, kabilenin, topluluğun özel bir yeri yoktur. Hazreti Peygamber, soy-sopla, atalarla, kabileyile, ırkla övünmeyi kesinlikle yasaklamıştır.<sup>9</sup>
2. İslâmi hareketler gelenekçi temeller üzerine inşa edildi. Gelenekçi akımlar bireyi önceleyen, bireyin kurtuluşunu amaçlayan alanlar üretti. Aynı gelenekçi akımlar temelsiz bir tevekkül ve teslimiyet ile hareketsizleştirildiler. Hem düşünsel anlamda hem fiziken hareketsizleşen halklar akıl ve bilgiye değil sezgi ve mistisizme yönlendirildiler.<sup>10</sup>
3. Bugün İslâm ümmetinin sınırlarını ulusal devletler çiziyor. Bu ulusal devletler öncelikle İslâm ümmetine dahil olmayan devletler! İslâm ülkelerinde İslâmi inançların içeriğini de laik resmî kurumlar belirliyor.<sup>11</sup>
4. Geleneksel toplumların en belirgin özelliği durağan, kapalı ve durgun toplumlar olmalarıdır. Bu toplumlar çok katı kurallar üzerinde durur, biçimleri kuşaklar boyunca hiçbir değişime uğramaz.

---

<sup>7</sup> A.g.e. Sayfa.21

<sup>8</sup> A.g.e. Sayfa.22

<sup>4</sup> A.g.e. Sayfa.30

<sup>10</sup> A.g.e. Sayfa.31

<sup>11</sup> A.g.e. Sayfa.31

5. Modernleşme insanın maddi hayatına, maddi gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte sağladığı imkânlardan daha ağır sorunlar doğurmuştur.

Modernleşme tarihi boyunca İslâm dünyası kendisini hamasi bir kültürle ifade etmiştir. Hamasete ve romantizme yaslanan halklar yaşadıkları dünyanın gerçekleriyle yüzleşememişlerdir.<sup>12</sup>

6. Modernleşme sınıflar arası farkları belirginleştirirken İslâm, toprak sahipleriyle köylüleri, sermaye sahipleriyle yoksulları, patronla işçiyi barıştırdı. İslâm bu özelliğiyle kapitalist bir sistemin gelişmesini yüz yıllarca engelledi.

7. Müslümanlar İslâm'ın ilk günkü devrimci aşk ve tutkusunu yitirdikleri için modern dünya karşısında geriliyor ve alçalıyor. Bu alçalış ve gerileme Müslümanları laik düzenlerle uzlaşmaya sürüklüyor.<sup>13</sup>

8. Irk, bölge, ulus, kabile, dil, renk asabiyeti insanlığı fesada veren parçalayan bir asabiyettir.<sup>14</sup>

9. Ümmet, insanlık çapında temelleri olan bir gerçekliğin ifadesidir. Ulus devlet ise ırksal üstünlük fikrine dayalı olarak ortaya çıkan bir gericiliktir.<sup>15</sup>

10. İslâm evrenseldir. Hizipçi, kabileci, ırkçı anlayışlarla evrensel varoluş bilincine ulaşamaz. Başka renkleri, ulusları, mezhepleri dışlayarak evrenselci olunamaz. Kavim merkezli bir din anlayışı, kavim merkezli bir düşünce ve kültür evrensel olamaz.<sup>16</sup>

## **AİLEMİZİN ADI: İSLÂM**

Yeryüzündeki bütün Müslümanlar İslâm ailesinin çocuklarıdır. Adına ümmet dediğimiz bu aile bir inanç topluluğu olduğu kadar siyasal bir topluluktur aynı zamanda. Son devrin en önemli İslâmcılarından Mehmet Akif ümmet olmayı şöyle tarif ediyor:

‘Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez  
toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez’<sup>17</sup>

Biz Müslümanlar namaz kılmanın, oruç tutmanın, yalan söylememenin farz olduğuna inanıp ırk, bölge, renk, dil asabiyetini savunamayız. Aksine bütün bunların karşısında

---

<sup>12</sup> A.g.e. Sayfa.35

<sup>13</sup> A.g.e. Sayfa.36

<sup>14</sup> A.g.e. Sayfa.38

<sup>15</sup> A.g.e. Sayfa.39

<sup>16</sup> A.g.e. Sayfa.40

<sup>17</sup> 28 Ağustos 1912, Safahat 2. kitap, Sayfa 185

durmanın farz olduğuna, ümmet bilincinin her ibadet gibi makbul ve farz olduğuna inanmak zorundayız.

İslâm hayatın tüm yönlerine açıktır. Müslümanlar İslâm'ı yalnızca kimi ibadet şekilleriyle sınırlandıramazlar. Hayatın bütün safhalarında Müslüman gibi davranmak esastır. Bir Müslüman Allah'ın iradesinin ve çağrısının herhangi bir ülke ya da halkla sınırlandırılmış olabileceğini düşünemez.<sup>18</sup>

Müslümanların bütün ibadetleri ve sosyal hayatı sosyal ilişkileri ve dayanışmayı zenginleştirmek üzerinedir.<sup>19</sup> Dolayısıyla ümmet olmak bu zenginleştirmenin ibadet halidir. Bireysel çıkarlardan ziyade ortak ümmet çıkarlarını gözetmek ve bu çıkarlara hizmet etmek de bir ibadettir. Bu haliyle İslâm gündelik hayatımızda zaman zaman ihtiyaç duyduğumuzda başvurabileceğimiz bir inanç sistemi değildir. O bizim bütün hayatımızın her alanını kapsayan bir yaşam ve irade biçimidir.

İslâm'ın bazı ilkelerini kabul edip bazı ilkelerini görmezden gelmek Müslümanca bir tavır olamaz. Namaz kılmayı şeklen ve kalben nasıl kabul ediyorsak, ümmet olmayı da ümmet bilincini de mutmain bir kalple kabul etmek zorundayız.

Bir topluluğun farklı renklere sahip olması, bu topluluğa başka halkları sömürme hakkı vermez. İslâm insanlar arasında belirleyici fark olarak iman ve küfür farklılığını esas alır. Renk, dil, kültür gibi farklılıklar Allah'ın ayetlerindedir.<sup>20</sup>

Küfür, hayatı yaratan iradeyi ve o yaratıcının koyduğu yasaları inkâr etmektir. İnsanın kendini yaratan iradeyi tanımaması kadar boş, anlamsız ve saçma bir davranış olamaz. O halde bu saçmalık ekseninde dil, renk, kabile, soy gibi gerekçelerle üstünlük iddia etmek en büyük saçmalaktır ve Allah'a savaş açmaktır.<sup>21</sup> Kabile, ırk, ulus bağları evrensel bütünleşmenin önündeki en büyük engellerdir. Kavim ve yurt asabiyetine sahip olanlar evrensel gerçekliğin bilincine ulaşamazlar.<sup>22</sup> (Bu sebeple İslâm ailesi içine giren tüm kavimler İslâm'ı en güzel şekilde kendilerinin temsil ettiklerine inanıyorlar. Her kesim kendi kavminin özelliklerini desteklemek için İslâm'ın imkânlarını kullanıyor. Bu sebeple de İslâm'ın bütünsel açıklamaları, yorumları büyük ölçüde engelleniyor.<sup>23</sup>

---

<sup>18</sup> A.g.e. Sayfa.45

<sup>19</sup> A.g.e. Sayfa.47

<sup>20</sup> A.g.e. Sayfa.48

<sup>21</sup> A.g.e. Sayfa.48

<sup>22</sup> A.g.e. Sayfa.49

<sup>23</sup> A.g.e. Sayfa.51

## ÜMMETÇİ BİR DAYANIŞMA MÜMKÜN MÜ?

İslâm topraklarının ister fiili olsun ister düşünsel anlamda olsun işgal altında tutulduğu bir çağda ümmetçi bir dayanışma mümkün müdür? Emperyalist, çıkarıcı, ahlaksız Amerikan düzenine karşı İslâm ümmeti nasıl ayağa kalkabilir?

Ümmet bunu ancak; sığ, yetersiz, yapay, samimiyetsiz modern dünya karşısında İslâm'ın söylemini yükselterek yapabilir.<sup>24</sup> Hizip ölçeğinde düşünmeyi terkederek, dünya ölçeğinde düşünmeye başlayarak.

Emperyalist çıkarlar ekseninde yükselen ilişkiler insanlığa nasıl emperyalist bakış açılarını ve insanlık çapında istikrarsızlıkları dayattıysa; ulusal çıkar temelinde kurulan ilişkiler de uluslararası çelişkileri doğurdu.<sup>25</sup> Ulusçuluk kendisini diğer halklardan soyutlarken aynı zamanda insani ilişkileri daralttı ve ufukları küçülttü.

İslâm ise bunların karşısında toplumların birbirlerine yabancılaşmasına karşı; cemaat içinde bütünleşmeyi, dayanışmayı, tanış olmayı öngördü. Müslümanlar kendilerini herhangi bir milliyetle sınırlandırmazlar. İslâmi mücadele evrensel amaçlar içerdiğinden siyasal sınırlara göre yapılamaz. Müslümanlar bu sebeple milliyet esasına dayalı bir siyasal mücadeleye girmezler.<sup>26</sup>

Ümmet gerçeğinin tarihte karşılaştığı en büyük tahribat ulus-devlet olgusu olmuştur. Ümmet bilincinin yeniden kurulabilmesi için yaralı, bölgesel-ulusal farklılıkların aşılabilmesi gerekmektedir.<sup>27</sup>

İslâm toplumunun yeniden inşası, kâmil insanın kişilikli, bilinçli bireylerin yetişmesiyle başlar. Sağlıklı bir toplumsal bünye nitelikli, derinlikli, ufuklu, erdemli bireylerden oluşur. Klişelerden, sloganlardan, tarafgirliklerden köklü bir cemaat teşkil edilemez.

Sağlıklı, tutarlı bir kişilik bilincine sahip olanlar, sağlıklı bir cemaat bilinci oluştururlar. Sağlıklı bir ümmet bilincine ancak sağlıklı bir cemaat bilinciyle ulaşılabilir.<sup>28</sup> Ümmet bilinci İslâm kardeşliğinin fiili bir gerçeklik haline dönüşmesiyle ifadesini bulur. Ümmet bilinci soyut bir düşünce değil, yaşayan bir gerçekliktir. Her milliyetçilik, ırkçılık ve kabilecilik insanlık tarihi boyunca çok kötü siciller inşa ederken; İslâm, milliyetçiliğin her türlüsüne tarih boyunca yabancı kaldı.<sup>29</sup>

---

<sup>24</sup> A.g.e. Sayfa.62

<sup>25</sup> A.g.e. Sayfa.62-63

<sup>26</sup> A.g.e. Sayfa.63

<sup>27</sup> A.g.e. Sayfa.64

<sup>28</sup> A.g.e. Sayfa.65

<sup>29</sup> A.g.e. Sayfa.65

Milliyetçilik coğrafi ve ırki bir dar görüşlülüğün ifadesidir. Irk, renk, doğum üstünlüğü kompleksi cahili bir asabiyetin tezahürüdür. Her milliyetçilik ait olduğu ulusu temelsiz ve ölçsüz bir şekilde yüceltir, takdis eder. Milliyetçilikler yoluyla her ulus kendisine özgü köksüz ayrıcalıklar icat eder. Kana ve ırka dayalı kimlik sahipleri için başkaları düşman ve yabancıdır.<sup>30</sup>

Bu bağlamda günümüz dünyasında ulusal devletlerin sınırlarına sığmayan, sığdırılmayan bütün sınırları aşan bir kültür ve insanlık anlayışını biz Müslümanlar temsil ediyoruz.

İnsanlık tarihi boyunca her milliyetçilik, bir başka milliyetçilikle çatışmak zorunda kalmıştır. Günümüzde herhangi bir ulus devlet içerisinde ancak egemen ulusun milliyetçiliği meşruiyet kazanabiliyor. Bir ulus devlet içerisinde egemen milliyet dışında kalan unsurların milliyetçiliği bir biçimde yok ediliyor. Hiçbir milliyetçiliğin yerel sınırlar dışında hiçbir etkisi olamaz.

Bütün milliyetçiliklerin doğasında açık bir saldırganlık yatmaktadır. Her milliyetçilik hangi koşulda olursa olsun, yalnızca ırk bağlarına hitap edebilmektedir. Irk bağlarına hitap eden her söylem bencildir. Her milliyetçilik taraftarlarına kendilerini sevmesini öğretir. İslâm ise Müslümanlara başkalarını sevmesini öğreten bir sistemin adıdır.<sup>31</sup>

### **İSLÂMA BÜTÜNSEL YAKLAŞIM: ÜMMET BİLİNCİ**

İslâm'ın dış boyutları ne kadar önemli ise, iç boyutları da o kadar önemlidir. Müslümanlar İslâm'ın bütünsel birikimi ve mirası üzerinde yoğunlaşmak zorundadır. İslâm maneviyatının, bireyler planında varlığını sürdürmesinden ibaret bir dini hayat düşünülemez. Yalnızca sezgi, keşf ve ilhama dayalı bir dini hayat sürdürülemez. Vahye dayalı akıl, insanın kalbiyle de sürekli ilişki içerisinde. Vahiy ve sezgiden bağımsız bir akılla da İslâmi yorumlara gidilemez. Peygamber efendimizin hayatı İslâm'ın somut bir açıklamasıdır.<sup>32</sup>

İslâmi geleceği ümmet çapında yeniden inşa etmek için bütünsel çabalar gerekir. Bugün İslâm dünyasında pek çok İslâmi akım ve hareket kendisini tek boyutlu olarak, tek yanlı olarak yapılandırmış bulundurmaktadır. İslâm toplumlarında İslâmi akımlar, İslâmi çabalarını Müslüman toplulukların ahlaki ve ruhi gelişmesini sağlama çabalarıyla sınırlandırmıştır.

İnsanlığın ortak insanlık değerleri etrafında bütünleştirilmesi tezi İslâm'ın tezidir. İrkçilik İslâm'ın antitezidir. İslâm çok uluslu bir ümmettir. İslâm, doğuşunu izleyen ilk yüzyılda

---

<sup>30</sup> A.g.e. Sayfa.66

<sup>31</sup> A.g.e. Sayfa.68

<sup>32</sup> A.g.e. Sayfa.76



Arapları, Samileri, İrânlıları, Mısırlıları, Hintlileri, Çinlileri, Afrikalıları, Berberileri, Türkleri, Avrupalıları kendi evrensel bünyesi içerisine almayı başarmıştır. İnsanlık tarihi böylesi bir evrensel tabloya bir daha şahit olmamıştır. İslâmi bütün kavramlar evrensel kavramlardır.<sup>33</sup>

Bugün ümmet bilincini tehdit eden en büyük sapma; kimi insanların, kimi hareketlerin/grupların/hiziplerin/toplulukların kendilerini diğer insanlardan ayıran bir takım farklı niteliklere/özelliklere sahip olduklarına inanmalarıdır.

Her ırkçılığın temelinde zulüm vardır.

Barışın kardeşliğin en büyük düşmanı ırkçılıktır.

İrkçilik hiçbir nedenle affedilemez.

Her ırkçılık insanların eşitliğini reddeder.

İslâm ümmeti bütün etnik toplulukları, bütün etnik özellikleri kendi sosyal düzeni içerisinde bir araya getiren evrensel bir topluluktur. Ümmet, İslâm'ın sosyal düzeninin adıdır. İslâm, insanların Allah'ın yarattığı şekilde ait oldukları aileler, kabileler ya da uluslar halinde isimlendirilmelerini kabul eder. Ancak, bu aile, kabile ya da ulusların temel bir anlam ve ölçü haline getirilmesine izin vermez. Herhangi bir aile, kabile, ırk ve halk iyilik ya da kötülüğün kaynağı olamaz.<sup>34</sup>

İslâmi bütünlüğün gereği gibi algılanabilmesi için, çeşitli ırklara, uluslara, bölgelere, zamanlara özgü değer yargılarının sınırlarını aşmak gerekir. Hiçbir İslâmi oluşum, kendisini herhangi bir ırkla, ulusla, bölgeyle sınırlayamaz. İslâmi oluşumların ya da hareketlerin temel amacı içinden çıktığı toplumdan başlayarak bütün insanlığa ulaşacak şekilde ortak bir dil, ortak bir söylem, ortak bir ilişki, ortak bir uğraş gerçekleştirmektir.<sup>35</sup>

Bir İslâmi oluşum ya da hareket herhangi bir ülkenin ya da halkın içinden çıkabilir. Bu ülkenin ve halkın dilini ve kültürünü konuşabilir. Ancak İslâmi hareketin gerçek bir nitelik taşıyabilmesi için kendisini bütün insanlığa yöneltmesi gerekir. İslâm, insanın ve hayatın var olduğu her yerde kendisini ifade eder.

Günümüzde modern dünya sistemler/disiplinler/yapılar toplumların yüzeysel görüntüleri üzerinde çalışıyorlar. Toplumsal olaylar, insani olaylar, gelişmeler, iniş-çıkışlar bir nesne gibi ele alınıyor. Olaylara ancak dışarıdan bakılabiliyor, olayların derinliğine inilemiyor.<sup>36</sup>

---

<sup>33</sup> A.g.e. Sayfa.77

<sup>34</sup> A.g.e. Sayfa.82

<sup>35</sup> A.g.e. Sayfa.83

<sup>36</sup> A.g.e. Sayfa.91

İslâm dünyasında, İslâm'ı sadece kültürel bir gelenek olarak algılayan anlayışların egemenliği yüzünden, kültürel haçlı seferlerine gereği gibi karşı konulamadı. Yirminci yüzyıl boyunca İslâm dünyasında standartlaştırılmış resmi İslâm anlayışları üzerinden çalışıldı. Standartlaştırılmış resmi İslâm'a göre, İslâm sadece kişisel – duygusal alanda yaşatılacak, İslâm'ın siyasal-kamusal işlevleri halklara unutturulacaktı. Bu yolla İslâm dünyasında halklar depolitize edildiler.<sup>37</sup>

Halkları depolitize etmenin yollarından biri sistemin laikleştirilmesi idi. Bu yolla Müslüman halkların devrimci bilinçleri yok edildi. Laiklik, imana bir tepkidir. Laiklik dini kayıtsızlığın adıdır.<sup>38</sup>

Varoluşun anlamını hakikatle bütünleşerek, dünyanın anlamını adaletle bütünleşerek, hayatın anlamını faziletle bütünleşerek, ibadetin anlamını takva ile bütünleşerek kavrayabiliriz.<sup>39</sup>

Müslümanların en büyük eylemi sürekli olarak Allah'a çağırmaktır. Allah'ı tanımak, Allah'ın bütün bir iradesine teslim olmak demektir. Müslümanlar için her şartta, her durumda, en üstün tutulması gereken tek gerçeklik İslâm'a ait temel ilkelerdir. Müslümanlarla kafirler ve müşrikler arasında hiçbir ortak yan yoktur. Allah'ın mutlak iradesine karşı savaşanlardan insani davranışlar beklenemez. Müslümanlar günahkarların bağışlanmasını ve iyiliklerini dileyebilirler, ancak; müşrikler için böyle bir talepte bulunamazlar.

Müslümanlar ortak ilkeler etrafında, ortak amaçları gerçekleştirmek üzere toplanan bir cemaat/hizip/ümmettir. İslâm cemaati/hizbi/ümmeti ırk sınırlarını, renk sınırlarını, dil ve kültür sınırlarını aşan bir bilinci temsil etmektedir. Hiçbir Müslüman, insani ilişkiler çerçevesinde hiçbir insanın etnik kökenini araştırma ihtiyacı duymaz. Ümmet bilincinin yenilenebilmesi için önce insanın yenilenmesi gerekmektedir.<sup>40</sup>

Modern insan içi boş kimi tanımlara/kavramlara tapınmakta, kalıplar ve klişelerle düşünmektedir. Kalıplara ve klişelere koşullandırılan yığınlar bu yolla etkisizleştirilmekte ve köleleştirilmektedir. Günümüz insanının bütün bir ufku fizik dünya ile sınırlıdır.

## **ULUS DEVLETLERE KARŞI ÜMMET BİLİNCİ**

Ümmet bilincinin gerçek anlamıyla temellendirilebilmesi için, din bilincinin bütüncül bir çerçevede içerisinde algılanması gerekir. İslâm bütün zamanlar boyunca vardı. İslâm, bütün peygamberlerle birlikte vardı. İslâm, insanla birlikte başlamıştır, insanlıkla birlikte

<sup>37</sup> A.g.e. Sayfa.93

<sup>38</sup> A.g.e. Sayfa.98

<sup>39</sup> A.g.e. Sayfa.100

<sup>40</sup> A.g.e. Sayfa.101

başlamıştır. İslâm, bütün peygamberleri ve bu peygamberlere gönderilen bütün kutsal kitapları kabul eden tek dindir.<sup>41</sup>

Bugün İslâm dünyasında halklar, genellikle devletin öngördüğü din anlayışına bağlıdır. İslâm dünyasında devletler, dini hem devletin çıkarları için hem de ilgili ülkelerin ve ulusların ulusal çıkarları için bir araç olarak kullanıyor. Böylece, bütün bir insanlığın ruhu olması gereken din, her ulus tarafından bölücü milliyetçilik akımlarını desteklemeye memur ediliyor.

Günümüzde İslâm dünyasında saltanat sahiplerinin temsil ettiği devlet ve din anlayışını yüceltmekle görevli ücretli/resmi din adamları sınıfı oluşturulmuştur. Bu sınıf, bütün koşullarda, bütün iktidar ve saltanat sahiplerine aldığı ücret karşılığında meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.<sup>42</sup>

Ulus devletlerin İslâm dünyasında ortaya çıkışıyla birlikte her ulus devlet yeni bir kimlik arayışı içerisine girmiş ve bu devletler yeni kimlikleri için İslâm öncesi dönemin kültür kaynaklarına yönelmişlerdir. Ulus devletin bir siyasal model haline gelmesiyle birlikte her ulus devlet kendine özgü milliyetçilik icat etmek durumunda kaldı. Gerek ulus devlet gerekse buna bağlı milliyetçilikler, halklar arasında her tür kültürel ve tarihsel ortaklığın son bulmasına, bütünlüğün parçalılığa dönüşmesine neden olmuşlardır. Ulus devlet ve milliyetçilikler döneminde din, ilgili devletlerin herhangi bir parçası haline getirilmiş, din devlete hizmet etmeye başlamıştır.<sup>43</sup>

Sömürge sonrası dönemde kurulan ulus devletler, yalnızca devlet ve milletin çıkarlarıyla bütünleşen bir din anlayışını kurumlaştırarak, ümmet ruhuna büyük bir darbe indirdiler. Ulus devlet döneminde ulusal/yerel kültür dinin yerine geçti. İslâm da bu yerel kültürün bir parçası sayıldı.<sup>44</sup>

Müslümanlar yirminci yüzyıl boyunca yurtlarını topraklarını askeri işgallerden kurtarmayı başardılar ancak; bu topraklar siyasal işgallerden kurtarılamadı. Ümmet bilincinin zayıflamasıyla birlikte, siyasal bilinç de büyük ölçüde zayıfladı.<sup>45</sup>

İslâm'ın özü, içeriği ve anlamı, İslâm'ın temsil ettiği değerler hayata ve dünyaya açık olduğu halde, kadercî hayat anlayışı nedeniyle Müslümanlar dünyaya kapanmışlardır. Günümüzde dünya Müslümanlığı modern dünya karşısında tavırsızdır. Bu dünya ile hesaplaşmayı düşünmemektedir.

---

<sup>41</sup> A.g.e. Sayfa.106

<sup>42</sup> A.g.e. Sayfa.109

<sup>43</sup> A.g.e. Sayfa.110

<sup>44</sup> A.g.e. Sayfa.110

<sup>45</sup> A.g.e. Sayfa.111

İslâmi anlamları yıkan, yok eden bir dünya ile hesaplaşma çabası içerisinde bulunan Müslümanlar, gelenekçi/görenekçi/mistik yapılar tarafından yalnızlaştırılmakta ve dışlanmaktadır.

Eğer Müslümanlar için bir değişim, kurtuluş, uyanış olacaksa bu; ümmet bilincinin, ümmet ruhunun, ümmet ahlakının bütüncül anlamda hayata çıkışıyla tamamlanacaktır.<sup>46</sup>

---

<sup>46</sup> A.g.e. Sayfa.112